

Otázky připravili moderátorka besedy Raková s V. Prečanem

- Co vás přivedlo k vydávání a jaký byl váš záměr co do literárního zaměření, co do okruhu autorů, a na které čtenáře jste se chtěli orientovat...

František Stárek: Všechny úvody jsou vždycky nepřesné, Vokno vůbec nebyl literární časopis, to byl časopis pro druhou a jinou kulturu. Ta literatura tam sice byla zastoupená, ale právě tak to byl hudební časopis, právě tak to byl výtvarný časopis a všechny další žánry nebo co to v umění vlastně je, byly zastoupeny. V první fázi jsme vydávali Vokno tematicky... Vydávání Vokna se dá rozdělit asi do tří etap, je to vždycky ohraničeno tím procesem, protože proti Voknu byly dva procesy a po procesech se Vokno vždycky trochu změnilo. Když se páté na ten začátek, tak já bych nejdřív mluvil o prehistorii, z toho bude vidět, co nás teda vedlo k tomu vydávání a kam jsme s tím původně směřovali, protože ta druhá fáze už byla úplně jiná...ne úplně, ale byla jiná. V těch 70. letech, asi v 74. nebo až v 76. tu úspěšně působila kapela Plastic People a okruh jejich posluchačů z řad umělců, kteří si vzájemně půjčovali své literární výtvarky nebo chodili na čtení, vzpomínám si na čtení Bondyho románu, a byly také výstavy a happeniny a samozřejmě zejména ty nelegální koncerty. Já si vzpomínám na jednu výstavu, která byla v Mariánské Láních, tam působila taková parta lidí, kteří si říkali Nezávislí a byli to takoví pohrobci Knížáka z jeho působení v Mariánské Láních. Tí tam na jedné zahradě uspořádali výstavu. My jsme se tam sjeli, výstavu jsme si prohlédli, nic moc to nebylo, pak jsme si vyměnili s tím autorem -organizátorem výstavy několik dopisů, kterými jsme recenzovali tu výstavu...a napsal někdo další zas nějakou další recenzi, která k tomu taky patřila, a já jsem to sešil tenkrát a těch asi pět recenzí tenkrát putovalo mezi přáteli a to byl takový první náznak časopisu. Tam jsme si řekli, o týchle věci by se mělo dovědět víc lidí; že to bylo a co chtěli říct tou výstavou a co se tam vystavovalo. Potom byl koncert DG 307 Kostelci u Křížku...Pepa Janiček stlouk bedny ze skříní a tak...takže ty aparaty nebyly tak kvalitní, aby byl text slyšet dobře, takže jedna naše kamarádka, dneska už to můžem říct...dneska Bezpečnost jsem já, Blanka Dobešová asi 300x, protože s těmi jsem asi tak počítali při organizaci koncertu, rozepsala na stroji texty DG 307, což byla šílená práce, vona se kácela (pozn. A. Stankoviče: Ještě bych rád podotkl, že to udělala v knihovně Ústavu marxismu-leninismu...)...Takže ty recenze výstavy a rozepisování textů, to už byl v podstatě časopis na spadnutí, protože jsme potřebovali vzájemnou komunikaci, která by toto ghetto nebo ten okruh posluchačů Plastic People a konzertů nějakou kulturu nějakým způsobem spojovala, informovala, umožnila diskusi; později jsme tomu začali říkat prolamování informační blokády, protože zároveň taky jsme chtěli mít informace ze zahraničí, překlenout jazykové bariéry...tak to vedlo k projektu nejdřív s téma barákama, tam jsme si vymyslely, že se to bude jmenovat Underground Magazin a že to bude vydávat taková redakční rada mezi západníma a severníma Čechama (tenkrát jsem bydlel v Teplicích). Případ s textem DG ved k tomu, že jsme rozhodli i s Jirousem, že budeme vydávat takový centrální časopis, že to teda nebude ten UM; od toho projektu jsme brzy ustoupili, ale že to bude časopis, kterej se bude jmenovat Plastic People in the Sky a že bude informovat po celém našem teritoriu; v té době už byly takové bunky v těch větších městech a po těch chalupách...v té době jsme kupovali chalupy a žily tam komuny po různých baráčích, a že tedy to bude takovej informační bulletin pro tento okruh lidí. Ta literatura tam byla, fěk bych, takovým druhotným, nebo jedním z faktorů, které do toho vstupovaly...Nikolaj Stankovič byl jedním z jmenovaných redaktorů Plastic People...scházeli jsme se na Vinohradech v hospodě u Lojzy; Lojza je ten, o kterým psal pan Mňačko v Opožděných reportážích, jak seděl za to, že sebral tu holku, vona se u nich vyspala, pak byla špiónka a voni ho za to zavřeli, odsoudili ho k trestu smrti a potom mu to změnili. A tenhle hospodskej, ten nám byl nakloněnej a u něj v salonku u toho hospodě jsme zasedali jako redakční rada, která se skládala z mladýho Patočky, starýho Němce, Jirouse, Stankoviče a mě. To se dělo v roce 75 v zimě a na přelomu roku 75/76. První číslo jsme měli celkem připravený...Ještě abych se zmínil o té technice...Já jsem měl v Teplicích známýho, kterej dělal v Kancelářskejch strojích a ten tam ukradl skelet lihovýho rozmnožovače. Ten skelet jsem měl doma a on postupně kradl další součástky, aby to moh doplnit, až se to skutečně v roce 75 stalo funkčním (leželo to u mě asi dva roky, to nebyla lehká práce nakrást cejlej ten rozmnožovák), sice ten stroj neměl podávání, ale rozmnožoval, byly jsme schopný na něm udělat asi sto kusů, což byla revoluce v samizdatu, protože do té doby samizdat neznal rozmnožovák; do té doby se psalo všechno na šustivý listy průklepovýho papíru. Ten počet 100 ks jsme považovali za minimální počet, protože těch sto zájemců určitě bylo a každej ten časopis už měl svůj okruh, kterej měl třeba dvacet, někdy i více lidí...ale to už mluvim o Voknu, já se vrátím zpátky k Plastic People...Ten přelom roku 75/76 se vyznačoval ještě jednou událostí. Připravili jsme festival 2. kultury v Bojanovicích. To byl velký hudební festival na tehdejší poměry, bylo tam 14 kapel, měli jsme pronajatou hospodu asi pro 450 lidí a celá tehdejší 2. kultura se toho účastnila. Za tři neděle po tom všechny aktéry zavřeli, to byl březen 76, tím vypukl případ Plastic People a myslím, že tím skončil i projekt toho časopisu. V Bojanovicích visel obraz, kterej namaloval Šafránek, portréty všech a voni to měli ofocený a kdo byl na tom obraze, tak ten šel do vazby...tenkrát bylo 22 lidí ve vazbě; začali to tak jako protřídňovat, protože sebrali např. Londýna, kterej tam hrál jenom na kytaru, na španělu, a to bez zpěvu, on hrál jenom instrumentální skladby, a Brabence, kterej troubil. Ale jinak to obvinění bylo tzv. hovnová teorie, tzn. že v textech se používají vulgarismy. Jedním z těch vulgarismů bylo taky "tvoje voči pitomy", což je text Plastic People. Vod týchle teorie později ustoupili, protože to bylo neudržitelný a udělali takovej lék? z Plastic People, kdy tedy judikátem Nejvyššího soudu byla charakterizována "neúcta vůči společnosti vyjadřovaná texty atd. veřejně jako znak trestního činu výtržnictví"; na tohle jsme byli potom všichni odsouzeni. Ve dvou procesech nás odsoudili 7; to byl proces v Praze, kdy byl odsouzen Jirous, Zajíček, Brabec a Karásek a druhý proces v Plzni - Skalák (Skalický), Kocour (Havelka - dnes má vydavatelství Globus) a já.

- Kdybyste se dotkl trochu okruhu autorů...

Stárek: To tedy je prehistorie... Plastic People... nikdy nevyšel, ten byl připraven na blanách, ale tím zavřením všechno skončilo. Potom byla fáze rok 1977, rok Charty. Mě pustili v roce 77, to jsem vstoupil rovněma nohama do roku Charty a ten rok nebylo nic jinýho; všechny síly, který tehdejší opozice měla, se věnovaly Chartě. Rozmnožovák, o kterým jsem mluvil, rozmnožoval jenom prohlášení Charty, dokumenty Charty apod., nic jinýho jsme nedělali v té době. V roce 78 jsme z toho trochu vystřízlivěli, už to nebylo hlavní věcí a začali jsme zase uvažovat, co s tím kulturním časopisem, jestli by to bylo možný. Chartou se trochu okruh těch mániček kolem Plastic People propojil s intelektuálama 60. let, který byli samozřejmě taky signatáři Charty; a právě v jejich okruhu byl připravovaný časopis Spektrum (A. Stankovič: Vyšla 3 čísla). Řeknu vám vady, který nám jako undergroundu vadily na tom časopise: každej, kdo ho chtěl odebrat, tak musel dát předem 600 korun - to byly tehdy velké peníze; a vycházelo to v třicetikusovým nákladu, což pro to množství lidí, který od nás chtěli ten časopis, bylo zcela nedostatečný - tzn., že pro underground přišly 2-3 čísla. A potom další vada byla, že to byl tlustospis strojopisnej, takže to vycházelo jednou za rok nebo tak nějak. My jsme potřebovali rychlejší informace a pružnější ten časopis. Potom když v prvním čísle vyšla Zajíčková poezie, tak Zajíčka málem ranila mrtvice, protože oni mu to zredigovali, tak jak byli samozřejmě zvyklí z těch časopisů, který v 60. letech řídili, tak mu udělali na básních takovou redakci, že Zajíček se k tomu neznal... Jeho texty jsou graficky propilpaný, každá čárečka, každá mezerka, jak to posadit graficky na stránku...; samozřejmě mu to přeházeli, aby se toho vešlo co nejvíc na stránku... Zajíček byl na mrtvici a nechtěl s tím časopisem už nikdy nic mít a že už tam nic nedá a tak... Tyto vady nás prostě vedly k tomu, že na podzim roku 78 už bylo v těch undergroundových kruzích to volání po undergroundovém časopise tak silný, že jsme skutečně začali uvažovat, že tedy Spektrum-nespektrum začneme vydávat vlastní časopis. A Vokno se zrodilo po Silvestru, my v té době jsme měli barák na Nový Vísce u Chomutova, a na Silvestra tam byl takovej velký festival, tam jsme měli stodolu udělanou jako koncertní sín a v té stodole to probíhalo; byl tam taky starý Němec a 5. ledna jsme seděli nahofe v takovém kamrlíku, kterej byl až pod střechou a pili jsme slivovici od Vinaře (důležitá postava českýho undergroundu), strašně silnou, a starý Němec bránil Spektrum. Pozice byly takový: Havelka, Skalický a já chceme vydávat vlastní undergroundovej časopis, jméno jsme ještě nevěděli, a starý Němec bránil Spektrum; že s nima můžem spolupracovat, že jenom je třeba ty vady odstranit a tak. A asi ve tři hodiny v noci, slivovice už byla dopitá, tak starý Němec upadnul na kanape a říkal: Přesvědčili jste mě...a usnul. A to je křest, to je okamžik zrodu...některý časopisy se rodějí dlouho, třeba jako Revolver, ale Vokno má přesnou vteřinu zrodu...když ten starý Němec upad a byl přesvědčen, tak v té chvíli se zrodilo Vokno. Potom už to byla všechno technická část, začali jsme množit cyklostyly atd., ale Vokno se zrodilo v týchletý chvíli.

K první fázi ještě: Vokno se topilo v prvních fázích v příspěvcích; v přeložených věcech, každej chtěl něco vydat ve Voknu, čili udělali jsme takovej redakční kruh a rozhodli jsme se, že budeme dělat tematický tý Vokna. První číslo jsme věnovali hudbě, druhý číslo výtvarnému umění, třetí číslo literatuře, čtvrtý číslo akčním umění - body-artu apod., pátý číslo bylo fotografie a film a šestý číslo mělo být věnovaný divadlu, ale to zabavili, skončila perioda těch šesti čísel. První čísla se zrodily na Vísce, tam bydlela taková komuna, a protože tam byl výtvarník, fotografové...ta redakce žila spolu zároveň, tak tím to bylo usnadněný a bylo to nakrátko oproti těm redakčním radám později, kdy někdo nepřišel, protože měl sledovačku a tak; v té době to bylo jednoduchý. Tenkrát se nemoh vydávat samizdat, že na něm byla adresa, byl podepsanej...v té chvíli, kdybychom napsali redakce Vokna, Nová Víska 4, okres Chomutov, tak tam naletěli hned, to prostě policie v té době hledala, kdo je vydavatelem Vokna, zejména protože to byl jedinej, první časopis lihovým rozmnožovačem, origem šířenej. Takže prvních 5 čísel bylo takhle strukturovaných, i když každý číslo mělo literární přílohu. Abych uvedl některý autory, co se týče literatury, tak to byli básníci českýho undergroundu, folkoví zpěváci, jejichž texty jsme publikovali a z prózy bych jmenoval třeba Kostúra, Bondyho - Bondy byl kmenovým autorem od začátku, zajímavá postava je Svatava Antošová, dnes vydávající v Československém spisovateli, která ve Voknu debutovala; teď jsem čet nějakou její životopis a nezná se k tomu, ale já mám důkazy, ta debutovala ve Voknu. Potom za to byla vyslychána teplickou Stb, takže to nám nezapře. Proč jste zvolili název Vokno

První číslo nemělo ještě žádný jméno. Když jsme to vydávali, tak samozřejmě jsme se taky radili s právníkama, co to bude obnášet, když jsme víceméně byli rozhodnutí, že to budeme dělat i za cenu kriminálu, na to prostě každé musel přistoupit, že za to může jít sedět. Ale abychom nevydávali "periodikum" podle tehdy platných předpisů, tak bylo nutné, aby to periodikum nemělo na obálce napsaný jméno a aby nemělo číslo tý periodicity. Čili my jsme to řešili tím, že ta první stránka byla rozdělena (protože jsme uvažovali o periodě 6 tematicky zaměřených čísel) do 6 čtverečků, tak jak znáte dneska ten voknový emblém a v každém čtverečku se objevovala fotografie a potom tam už zůstávala pro další; to bylo číslovaný tým, že přibíjely fotografie do těch čtverečků. A když už to bylo takhle narýsované, ono by to šlo samozřejmě taky jinak, ale to vokno bylo tak nějak nasnadě - pak jsme psali v tom úvodníku, takovou ideovou omáčku jsme k tomu samozřejmě udělali, že to je pohled z nějaký tmy někam do světla. Ale podstata byla grafická.

Jak velké byly náklady a jak jste to distribuovali

Náklad byl asi 100 kusů, to bylo limitovaný tým ormigem, ta ormig blána nevydrží víc než sto kopií, potom už to je nečitelný. Distribuci jsme udělali celkem dobrou, distribuční síť Vokna, která od téhle chvíle se už stále rozšiřovala, byla nejlepší distribuční síť samizdatu v Československu. Potom už se na ní napojil Infoch apod. Byla to taková základní síť, protože jsme měli kamarády z těch koncertů, z toho undergroundového života, prakticky ve všech okresních městech v českých zemích a v mnoha městech na Slovensku (košická enkláva byla silná, tam se Vokno četlo a dokonce i rozmnožovalo). Ta síť začala tak, že to první číslo vyšlo někdy v červnu 79. roku a naložili jsme ho do auta, většinu těch čísel, asi 80, a celou dovolenou jsme jeli po Československu. Najeli jsme asi 2000 km; nejdříve jsme jeli města severních Čech, Hradec Králové a východní Čechy, Ostravsko, až do Košic jsme skutečně jeli a pak zase zpátky spodem, Bratislava, Brno, Jihlava a Plzeň, a přes ty západočeský města, kde byly silný skupiny, tak zase jsme jeli zpátky. A to jsme rozdistribuovali a na každým místě jsme se dohodli o tom, jakým způsobem budeme distribuci provádět, jestli mají třeba v Praze nějaký kamaráda, kterej si to tam bude vyzvedávat nebo jestli to máme posílat na nějakou krycí adresu...

Vokno byl první placený časopis, my jsme vybírali za to číslo 20 korun v té době, to bylo taky novum...vono to nějaký náklady taky mělo. My jsme nechtěli, aby to byl takový rozepisování samizdatu, který bylo v té době normální, že teda se udělalo deset kusů a pak se to rozepisovalo dál, to nebylo těžištěm Vokna. Tam byly fotografie, grafiky, to byl skutečně časopis, kterej měl kompaktní podobu. Dělal se kopie v téhle první fázi třeba v Košicích, potom někde na jihu, v Budějovicích, ale ty to normálně opisovali, ofocovali, čili oni z toho ten tvar nakonec taky udělali. To je k první fázi asi všechno.

Revolver Revue (J. Topol): RR se začala vyrábět 1985 v zimě, začal to dělat Ivan Lamper, Viktor Karlík a já, 1. číslo vyšlo v lednu. F. Stárek byl ve vězení od 81. do 84. a v té době Vokno nevycházelo...možná jedním z pobočných důvodů založení RR byl pocit, že ten underground, i když jsme byli třeba o 10-15 let mladší a tahle partička nikdy nebyla ten klasickéj underground jako od těch Plastiků, což spousta různých recenzentů si plete, hází to do jednoho pytle, tak jeden z takovejch důvodů bylo, že jsme měli pocit, že jako by byl už úplně rozdrčený a ani nevycházelo Vokno a vznikla mezera, kterou je nutno zaplnit. To byl jeden pocit, a pak druhý byl taková ta normální postpubertální touha svý plody někam dát, protože už jeden z těch rozdílů oproti Voknu bylo, že už to první číslo Revolveru, který se jmenovalo Jednou nohou, bylo koncipovaný v podstatě výlučně literárně; jedinej takovej esejistický text byl Václav Havel -Šest poznámek u kultuře, jinak to byly povídky, poezie, část Bondyho románu tam byla, a možná právě jedním z těch motivů té činnosti nebylo jenom překonat tu bariéru (viz F. S.) atd. a pomoci, aby něco existovalo, ale chuť skupiny autorů, který tehdy byly hodně mladý - okolo 23-25, ty svý věci normálně publikovat a z různých důvodů to nemohli anebo ani nechtěli dát jinam, hlavně to nechtěli dělat oficiálně. F. S. vyprávěl o té prehistorii, jak jste se stavěli k tomu Spektru tak jako... a my jsme měli podobný pocity vůči např. časopisu Obsah, kterej nám připadal intelektuální, dělalo to ghetto, bylo to pár kousků, vůbec to nebylo pro lidi. A čím nás Vokno inspirovalo, bylo právě používání techniky, ta práce...jsme se bavili, jak by ty intelektuálové měli nejrady nějaký dělníky, který by jim to rozmnožovali a tak, že sami nejsou ochotní, pak jsme byli hrdí na to, že jsme byli zavřeni v bytě, každou tu stránku jsme měli v ruce, prostě jako podle Vokna. Nevím, jak to bylo u Vokna, u nás to byl jasně polský vzor, hodně jsme obdivovali Poláky a potom už po několika letech jsme s nimi měli kontakty a navzájem jsme si předávali věci. Ale Revolver začal vyloženě jako literární, pak časem se teda rozvinul v takovou bichli, která měla 3 základní části. Ta první byla česká proza, poezie okruhu mladších autorů, protože jedna z věcí, která se nám líbila, bylo, že okolo Revolveru se poměrně rychle vytvořil takovej okruh autorů, který teprve nedávno v posledních letech normálně vydali svý knížky. Což je např. Petr Placák, Krchovský, Kremlíčka...A časem se začalo vyvíjet to, co Vokno chtělo od začátku, tzn ta informovanost politická. Druhá část byla překladová a třetí byla politika. V podstatě jednou z větví, která se z Revolveru vydělila velice brzo před listopadem byl časopis Sport, kterýho vyšly asi tři čísla; Sport byl dělaný taky lidma z Revolveru...Dneska jsem četl Lidovky, kde píše Lopatka cosi o Revolveru, bohužel se nevyhnul legendě, která se tak podivně utvořila z jednoho úvodníku v RR, že RR byla něco místo Světový literatury...já myslím, že to není pravda, že ten čas. byl na svou dobu výjimečnej tím, že tiskl takovou spoustu překladů různých literatur, který byly kvalitní, ale těžiště Revolveru jsme viděli hlavně v té český scéně. Ty překlady přišly nějak samy od sebe, protože to vlastně bylo jednoduchý v zemi, kde se tolik let nemohlo tisknout, ale tam, kde se H. Miller tisknul naposledy v 60. letech, tak bylo dost snadný k těm překladům přijít.

Z. Petráček: Když se řekne Světová literatura, tak si každý představí takovej profil určitou scénou, kterej to má ukázat v určitým reprezentativním výběru, a to u se u Revolveru nikdy nedalo mluvit o nějaké reprezentativnosti nebo zcela cílevědomě. Na jednu stranu, na rozdíl třeba od toho Vokna, tady nikdy nebylo takový vydělení negativní - prostě když říká někdo druhá kultura, tak tím se vlastně vyděluje, že je nějakýj iný. Tak tady byla v případě RR taková snaha, aby ti lidi přišli na to, že je to jako věc jedna, že je to takový dobrodružství v dobrým slova smyslu. Abych se vrátil ke světový literatuře: pokud se tiskly překlady, tak šlo vždycky o to sdělení a ne ani tak třeba o žánr nebo o ten výběr. To se týkalo hlavně překladů z polštiny, který do té doby u nás nebyly a který se sem pašovaly z toho, co dělali v Polsku lidi kolem podzemní Solidarity; koneckonců se to týkalo i věcí z ruštiny apod. Na druhou stranu třeba ten anglosaskej svět, to byly spíš věci ani ne tak politický, ale takový, který se k nám třeba ani nestačily dostat v 60. letech jako byl třeba Bukowski a který, i když vyšly třeba v 85. nebo 86., tak to bylo tehdy novum.

J. Topol: To byl třeba příklad autora, kterej se určitě nedá nazvat undergroundovým, jako je I. B. Singer. Kdysi v 60. letech vyšly asi 2 povídky ve Světovce, pak vyšel od Přídala výbor Stará láska, a my ještě předtím, než vyšly tyhle překlady, jsem vydaly asi tři povídky Singera...

A. Stankovič: Podotýkám, že o Singera se pečlivě staralo samizdatové vydavatelství Střední Evropa.

J. Topol: To jo, ale stejně jsme první vydali ty tři jeho povídky...kupříkladu toho Bukowského tak vyšlo od Kořána pár překladů ve Světovce, který jsme vůbec nepovažovali za typický, protože byly tisknutý s takovou tou prudérií...To samý ten Singer; A. Přídál udělal skvělý překlady, skvěle je sestavil, ale nebyla tam jediná povídka dejme tomu o Židech za Stalina, byly tam pouze o Židech za Hitlera. Takže my jsme klidně mohli do toho znovu sáhnout a vydat něco z jeho tvorby, co vydat nešlo.

- **Měli jste stejné čtenáře, Vokno a RR, anebo jině...**

Topol: Ten okruh byl určitě podobnej, ti co četli Vokno, se dostali i k Revolveru a vlastně bych moh využít tý možnosti a zeptat se, co jste si o nás mysleli... protože my jsme trochu vlezli do vašeho území, dost ambiciozně

Petráček: To máš pravdu, ale to platí asi pro Prahu, ale na venkově to bylo asi velmi ve prospěch Vokna, protože my jsme tehdy neměli nějakou distribuční síť

Topol:...To je právě ta ideologičnost, která mě na tom Voknu vždycky trochu štvála...

Stárek: ...To prostě bylo něco jinýho. My jsme spíš tihli k tý domácí literatuře. Já si nepamatuju, že bychom někdy viděli nějakýj překlad...To Vokno tady suplovalo možnost přijít a vydat na úkor kvality. Vydávali jsme méně kvalitní příspěvky než Revolver, ale ty lidi, který by jinde nevydali, tak ve Voknu vydali.

Topol: To je právě možná ten rozdíl, že RR mohl číst člověk, kterému je šedesát nebo člověk, kterému je dvacet, pokud ho zajímal tenhle styl...

Stárek: ...zatímco Vokno mělo čtenáře, který byli determinovaný svym životem nebo okruhem, v kterým žijou. Aspon v té první fázi to byl bulletin pro určitou skupinu lidí. To nebyl žádný časopis, kterej by se moh distribuovat na Václaváku, to by každéj zahodil, protože by to nikoho nezajímalo, že někde si šmrldají nějaký Plastik...

- **Z. Petráček tady naznačil, že vy jste měli jako RR problémy s distribucí. Jak velké náklady jste vydávali a jak jste to distribuovali**

Topol: První číslo bylo asi 60 kusů a to poslední snad 500. I když stávalo to samý jako s Voknem, že občas to někde někdo opsal, takže to konečný číslo se nikdy nedozvíme

Petráček: Jak tady padla ta první technická bariéra, jak přišel ten ormig, tak podobně to bylo v RR, jak se to postupně vyvíjelo, tak na jaře 89(12. číslo), to bylo první číslo dělaný na ofsetu...nevím o dalším samizdatu, kterej by byl dělanej na ofsetu. To bylo první číslo, který bylo dělaný na počítači; my jsme ho měli z ciziny už od přelomu 88/89. Tehdy se to vyjelo na jehličkový tiskárně a dalo se to jako předloha na ofset s tím, že pochopitelně podle tehdejších zákonů to bylo protizákonný, v podstatě hospodářská kriminalita...To mělo tragikomický dopad. V Respektu má teď článek člověk, který tohleto tisknul a který ještě během revoluce tisknul různé letáky, prohlášení apod., a ten z toho měl polízanici ještě donedávna... Ofsetem byla načerno dělaná i Šedá cihla, což vydávala Jazzová sekce, Skalník to dělal...

Karlík: Já jsem ještě chtěl říct pro přiblížení té doby...Když se distribuovalo to první číslo, bylo hrozně trapný od těch lidí chtít těch dvacet korun a když jsme to číslo dodělal,tak s Jáchymem nám přišlo, že si za to nemůžeme chtít vzít peníze, že ten časopis vůbec budeme prodávat
Jak jste se na sebe dívali, jestli jste se považovali za konkurenci a jestli jste se nějak doplňovali

Stárek: My jsme se považovali za konkurenci v té technický rovině...V té době bylo málo tiskařský techniky a když někde byl nějaký cyklostyl, tak dostat se k němu a dělat na něm, to bylo opravdu důležitý. Já myslím, že toho člověka (viz ofset) jsem vám tak trochu vydráp. On mi v té tiskárně vytisknul všechny obálky Vokna, takových tisíc mi jich natisk. Já jsem se operativními cestami dověděl, kde vy tisknete a naboural jsem se vám tam.

Já jsem mluvil zatím o té první fázi Vokna...I v této fázi Vokno mělo určitý mezinárodní vztahy. Ve Varšavě vycházel časopis Puls, kterej tam vydával okruh mladých spisovatelů a na Litvě, ve Vilniusu vycházel časopis Pastogė.?, což v litevštině znamená přístřeší a to byl klasickéj underground co v Čechách. Samozřejmě v mnohem horších podmínkách. Čtvrtým časopisem byl maďarský Mozgovillág... V 80. roce jsem byl ve Varšavě a těsně přede mnou tam byl jeden z Litvy a tak jsme v podstatě přes ty Poláky vytvořili vzájemnou komunikační síť těchto čtyř časopisů. Ten M. vycházel jediný oficiálně, vydával ho nějaký Klub mladých v Budapešti. Ale ten Sabaczák - čas. ? je kritizoval, psal proti nim, nakonec jim to zatrhli, ale nikoho nezavřeli. A právě ten začátek 80. roku, jako by se ta Varšavská smlouva domluvila, tak první zavřeli ty kluky ve Vilniusu, ten dostal 5 let a 5 let sýlky a druhý dostal 18 měsíců. Potom zavřeli Vokno, Jirous dostal 3,5, já dostal 2,5, Hýbek 18 měsíců a Frič 15 měsíců a potom byl vyjimečný stav v Polsku a lidi z Pulsu vyemigrovali. To byl konec mezinárodní spolupráce v té době.

Ještě poznámku k nevydávání Vokna: Na podzim 81 nás zavřeli, šedesát domovních prohlídek bylo, vazby, výslechy, přes 200svědků bylo vyslechnuto. Proces se po nějakým váhání (rok ve vazbě) uskutečnil v Chomutově a ty tresty jsme dostali za Vokno. Ten samej model, jako v případě s Plastic People, kdy skončila prehistorie a začala první fáze Vokna, tak to se opakovalo, opět jsme byli odsouzení za výtržnictví a skutkovou podstatu výtržnictví jsme naplnili tím, že jsme hrubým způsobem a veřejně projevovali neúctu vůči společnosti. Cejlej ten proces se opíral nejvíc o znalecký posudek Vítězslava Rzounka, profesora katedry bohemistiky, ten ho tam přednesl a za to jsme tyhle tresty dostali. Později jsem napsal, že jediná zásluha Rzounka pro českou literaturu byla, že tímto posudkem poslal Jirouse na 3,5 roku do Valdic a ten tam napsal svojí největší sbírku. Tím bych ukončil první voknovou periodu.

K spolupráci s RR. My jsme se scházeli a vyměňovali jsme si příspěvky, ale dost jsme je ze sebe pumpovali. Já si vzpomínám, že jsem vám přinesl příspěvek Saši Vondry.

Topol:...ale pak časem to bylo dost přesně ohraničený...

Stárek: To bylo ještě v čase Jedný nohy...Já jsem se vrátil z basy v 84. a v 85. vyšlo první číslo Vokna té další periody. To šlo za sebou, vy jste vyšli i my jsme vyšli poprvé (**Topol:** My jsme tam měli Jirouse a Bondyho, což byli vlastně vaši takoví...) a tam jsme se Jirousem a Bondym a Zajíčkem dubovali - Zajíčkovy dopisy z kriminálu jsme měli společně. Pak už jsme to koordinovali, z důvodu práce na cyklostylu, abychom netočili oba stejný

Topol: Jinak konkurence ani velká nebyla, ale byly třeba věci, který mě štvali. Jak vyšlo v emigrantskym časopisu Pater noster taková zpráva, že v restauraci Klamovka se porvaly obě redakce. Možná určitá rivalita byla ne mezi redakcema, ale spíš mezi konzumentama. Já si pamatuju, že jsem seděl v hospodě s kamarádama, měl jsem brejle, slušně ostříhaný člověk, přišly máničky ze severu, tak jsme si povídali o RR a oni říkali - vy jsto z toho Revolveru...no, ty nejsi žádnýj underground, jak dlouho jsi seděl a já říkám - proč? Já jsem nic neukrad a už jsem ležel na zemi... Pater noster kradl příspěvky z Vokna, RR, přetiskovali podstatnou část a tím se živili...to zmiňuju, že PN taky doplňuje nějak spektrum těch časopisů...

Stárek:...PN taky začal vycházet v té době 81 - 84, kdy Vokno nevycházelo. Abych ještě doplnil, proč nevycházelo: protože ta ilegalita, která skutečně existovala,...ta redakce, která Vokno připravovala nevěděla o lidech, který to tisknou. To bylo propojený jenom mnou a ve chvíli, kdy jsem seděl, tak voni se o sobě nedověděli a nebyli schopný to vydat. A právě ta díra, která vznikla, vyprovokovala tady je, že začali vydávat Jednu nohu a vyprovokovala lidi, co odešli do Vídně do emigrace, že začali vydávat PN, což v těch prvních prohlášeních PN je, že chtějí nahradit tu díru, která tady existuje.

K druhému období Vokna - druhé období Vokna pro nás začínalo v roce 85 a ten model, kterej jsme měli tím, že byly ty tematický Vokna, tak ten jsme zrušily a udělali jsme z toho rubriky a ještě širší. Měli jsme ekologickou rubriku, která se jmenovala Můj kraj jde do prdele stejně jako tvůj kraj - to ci tuju ze Zajíčkova textu, potom taková filozofie, řek bych spíš společenské vědy, aby byla nějaká teorie taky. Ty časopisy měly tendenci tloustnout; jak se nabalovali čtenáři, tak se taky nabalovali autoři čili ten časopis pořádk tloustnul a tím, jak tloustnul tak to točení vyžadovalo víc a víc času a časopis vycházel později a později. A protože jsme potřebovali taky tu aktuálnost těch zpráv, první část byly aktuality, co se stalo kde, jaká výstava, jakej koncert, jak to tam dopadlo atd. Když to vycházelo jednou za čtyři měsíce, to už ty aktuality neměly smysl. Takže v roce 87 vznikly Voknoviny, což bylo prakticky utržením těch aktualit od Vokna a měsíčně jsme začali vydávat takovej letákovéj časopis, kterej měl asi pět z obou stran ocyklostylovaných stran, sevknutějších; důležitý bylo to, že už tam byly adresy čili ten časopis sám se stal serioznějším. To byla doba, kdy se šlo už s kůží na trh, protože ne hned zavřeli. To byla doba Gorbačova; do návštěvy G. tady státní orgány nevěděli, co mají dělat, nechtěli udělat žádný rozhodnutí, ani ano, ani ne. Ty represe začaly ve chvíli, kdy sem přijel Gorbačov, patrně jim někdo řek: eto vaše dělo...Do té doby žádný rozhodnutí nepadlo, takže jsme měli chvíli na to nadechnutí. Jeden advokát Charliemu Soukupovi říkal: Jo, milej pane, je doba hraní a doba hájení. Takže to byla doba hraní, kdy jsme se nadechli a v té chvíli jsme z toho časopisu udělali tak trochu kulturní instituci. Nebyl to už jenom ten časopis, ale zároveň i vydavatelství knížek, pořádali jsme festivaly dva, pořádali jsme koncerty, výstavy na Střeleckym ostrově čili mělo to už charakter kulturní instituce, která byla spojovaná právě ...a aktuálnost byla v těch Voknovinách. A ty už psaly dopředu, kdy co bude, policie už s tím počítala a to už se tam šlo s tím, že tam ta policie bude.

Topol: Vokno byl časopis pro hnutí, pro underground, kterej měl svůj folklór, kterej měl svou obec. RR byla v tomhle normálnější časopisem, snažila se tam dát zajímavé autory, zajímavá díla, četli ho spíš intelektuálové. Vy jste měli obrovskėj folklór...

Stárek: Ještě jsme byli první, kdo začal vydávat Videomagazín; to byl tříhodinovej pořad, kterej se pak kopíroval po kazetách a volně navazoval na články a recenze, který byly ve Voknu. O čem se psalo, to se tam, pokud byla ta možnost, ukázalo. To bylo to druhý, resp. třetí, období, který se vyznačovalo tím rozšířením. Knih jsme vydali asi deset. Desáté číslo mělo zvukovou přílohu, magnetofonovej pásek s písničkama - Národní třída

Topol: Co ještě odlišuje Revolver od ostatních, je výtvarná stránka. Myslím, že je vidět snaha, aby to nebyly šedivý samizdatový stránky nějak sešitý, ale aby to mělo vlastní tvář, aby to nějak vypadalo. To doufám, že platí i pro ten Revolver současnej. My se teď jmenujeme "časopis pro literaturu a výtvarné umění".

Stárek: Ta snaha udělat z toho skutečnej časopis, co nejvíc se přibližující tištěnému časopisu, ta byla jak v Revolveru, tak u nás...my jsme dávali barevný stránky...

Topol: To bylo možná tím, že ti lidi, co byli slavní v těch 60. letech, kterým vyšli knihy apod., oni normálně věděli, jak ta společnost funguje; účastnili se besed, jezdili někam, žili jako literáti a pak po tom 68. šli dolů, tak stejně věřili, že ta doba se vrátí; ale my jsme tohle vůbec neznali a věděli jsme, že si musíme vytvořit svůj prostor, úplně svůj, nezávisle, že nám nikdo nic nedá, že nás nikdo nikam nevede, takže bylo nutný najít si nějakou vlastní možnost.

Karlík: Ještě k tomu, co říkal Jáchym. Právě ten rozpor mezi náma a časopisem Obsah byl ten, že my jsme brali jako naprosto samozřejmou věc, že nestačí jenom ty věci psát a publikovat v tom samizdatu, ale taky to dobře zabalit nebo aby se to nerozpadlo. Oni k těm čtenářům přistupovali hrozně akademicky, tzn. že si ty rukopisy mezi sebou tak nějak vyměnili a to jim stačilo; kdežto my jsme chtěli, aby se to dostalo mezi lidi.

Topol: Oni věřili, že někdo jim tu knihu jednou udělá - to pro nás bylo nepředstavitelný.

Stárek: Já jsem totiž obdivoval tenkrát Revolver, protože oni to cyklostylovali na průklepovém papíře, což bylo nejhorší a ještě si tam nechávali mezery, do kterých potom lepili fotografie. To my jsme byli lemplové; když jsme udělali fotku, tak celostránkovou...

Topol: Tahleta práce se dělala s určitým fanatismem, byl to vlastně životní styl. Člověk seděl někde v díře, lepil...debilní práce jak na pásu, ale měl pocit, že to je opravdu vono.

Stárek: Perlička...Václav Havel...; Druhá perioda Vokna skončila zase procesem, přesně 27. 2. 89 ve 14 hodin, mám to zapsané v protokolu, v té chvíli jsem byl zatčen. Byl jsem odsouzený i s mojí manželkou, ale už jsme nebyli odsouzený za výtržnictví, ale za pobuřování. To už byl nóbl paragraf, 3. odstavec..."kdo pobouří ? osoby tiskem, rozhlasem a televizí...". Dostal jsem zase 2,5 roku plus 2 roky dohled, čili jsem si moh vydedukovat, že za šéfredaktorství Vokna se dáva po pěti letech 2,5 roku a 2 roky dohled. Amnestii mi dal ještě Husák, já Havlovi za nic nevděčím. Představte si čtenáře, který Vokno ani RR samizdatové éry nezná a který se rozhodl, že si něco z nich přečte. Co byste mu doporučili, aby začal číst...

Stárek: Aby to nedělal, protože to už je jiná doba; možná že by z toho vyšlo něco, co má trvalou platnost, z RR určitě víc, tam osmdesát procent, ale u nás dvacet. My jsme dělali pro tu chvíli, pro ty lidi, pro ten moment.

Topol: Naproti tomu, jak se to dělá teď, my jsme to, ani RR, ani Vokno, neredigovali. Když někdo dones překlad, tak jsem to přečet, takový nějaký základní věci člověk opravil, ale vždycky jsem měl takový pocit, že spíš je to na nich. Nebyla ta redakční práce, která je dneska normální. Myslím, že by se tam našla spousta věcí, za který bychom se měli teď stydět, nezredigovaný.

Karlík: Myslím, že některé věci jsou dobrý třeba i po těch letech, např. ty RR-interview, to byla taky věc, kterou se Revolver lišil od Vokna, ty rozhovory byly dlouhý a vlastně i dominovaly tomu číslu, dva z těch lidí se objevili i na obálce těch čísel.

Petráček: Co by určitě stálo za to, jsme měli ty kontakty s Polskem, který v té době nebyly moc rozšířené a pokud si dobře pamatuju, tak za těch dva a půl roku po revoluci nevím o tom, že by český vyšla Podzemní Solidarita?, natož nějaký konkrétní příběhy, a to v tom starém Revolveru je. Teď se na ty kontakty ve střední Evropě trochu zapomíná, zapomíná se na ten zápas, kterej tady byl. Poláci si toho užili nejvíc a přistupovali k tomu zdaleka neaktivněji a vědí, zač je toho loket. Když se to probírá zpětně publicisticky, tak se zdá, že je to všechno samozřejmý, ale ono to zas tak úplně samozřejmý nebylo

Stankovič: Až na malý výjimky se ty polský aktuality objevovali právě v Revolverce a ve Vokně. V KS vyšel překlad rozhovorů vládních činitelů s dělníky Solidarity v rámci ? stávký asi dvacetistránkovéj blok.

- **Jak vypadá současnost obou časopisů**

Karlík: Revolver byl taky jedinej samizdatovej časopis, kterej měl reklamy na knížky. Tehdy pro nás to byla taková hra, myslím, že mohlo i něčemu pomoci...

Topol: Začal vycházet takovej mladší bratr nebo bratranec Revolveru, vyšlo jen pár čísel, a to byl magazín Způsob. To bylo dost podobný tematicky i graficky.

Stárek: Vokno mělo taky takový regionální tisky. Na severní Moravě vycházely Mašurkovské podzemné, potom v Český Lípě Sklepník, v Košicích vycházela Trinásta komnata; byly to časopisy, který měly třeba jenom deset kusů, jenom rozepsaný na stroji a my jsme je pozorně sledovali, vyměňovali jsme si je za Vokno s těma autorama a taky jsme z nich publikovali...

...Název RR jsem vymyslel já, říkal jsem jim, že jsou takovej revolverovej plátek...

Topol: Jedna z těch věcí bylo tohle, že jako revolveroví novináři; mám pocit, že Ivan to přines z nějaký knížky o Goebbelsovi ...

Petráček: To byl tuším Gorring,jak se proslavil....

Topol: V našem tisku byly příspěvky proti disidentům a jejich revolverovým plátkům...

Karlík: Ještě možná zpětný vysvětlení...jako "otáčeti se", jako je v tom revolveru

- **Současnost?**

Stárek: Já v současnosti o tom už moc nevím. Současnost bych začal v těch revolučních dnech, 26. listopadu 89. roku; v polovině prosince jsem třás s Kořánem, který měl v té době na starosti místnosti pro Občanské fórum, až jsem z něj vytřás Bolzánku a tam jsme se usídlili.

Topol: K RR. Teď v pátek má vyjít číslo 18, pak má vyjít číslo 19, pak číslo 20, 21 a pak uvidíme, jestli na to budeme mít dál...

Stárek: Teď už není náš nepřítel policie, ale ekonomika. Když byla ta nejhorší krize, někdy loni na podzim, už se nedal zaplatit nájem a telefon, tak jsem navrhl redakci, že zase půjdeme do samizdatu, do ekonomického samizdatu...ty cyklostyly máme pořád, že bychom zase začali točit; ti redaktoři jsou pořád připravený k tomu ekonomickému samizdatu...zpátky do kotelníčky. Já jsem měl kotelnu u sv. Tomáše a to byla perfektní kotelna, protože byla ve středu Prahy, ráno od osmi do dvanácti jsem tam byl a všichni věděli, že tam je přijímání, to fungovalo jako redakce, tam chodili autoři, distributoři...ta kotelna prodělala asi tři prohlídky...zlatý časy...